

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

тали;

- 4) фонетичне відпрацювання лексики;
- 5) створення рольових мовленнєвих ситуацій;
- 6) індивідуальні домашні завдання;
- 7) презентація і коментування школярами зібраної інформації;
- 8) створення нових мовних ситуацій на основі матеріалу, який вивчається.

Таким чином, колажування дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість учню самостійно працювати над заданою темою. Застосування колажів на уроках англійської мови забезпечує підтримку стійкого інтересу до вивчення цього предмета, поглиблює та систематизує знання учнів з теми, що вивчається, поширює мовний запас. Цей засіб спонукає кожного учня до активної діяльності протягом усього уроку, дозволяє збільшити час говоріння кожного школяра.

Література:

1. Дуплійчук О. М. Технологія соціокультурного колажування як засіб активізації творчої діяльності старшокласників на уроках іноземної мови / О. М. Дуплійчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>.
2. Мережко Ю. Інтерактивні методи та прийоми навчання на позакласних заняттях співом / Юлія Мережко // Учитель музичного мистецтва. – 2014. – №4. – С. 4-11.
3. Нефедова М. А. Колаж и коллажирование в учебном процессе / М. А. Нефедова // Иностранные языки в школе. – 1993. – №2. – С.17-22.
4. Ушинський К. Д. Посібник до викладання за рідним словом / К. Д. Ушинський К.Д. // Вибр. пед. твори. – К.,1949. – С.223-224.

Єфремова Г. Ю.*

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПІД ЧАС РОБОТИ З ВІЗУАЛЬНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ В КУРСІ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

У статті досліджується проблема формування інформаційної компетентності в учнів на уроках історії засобами візуальних джерел, розглядається різноманітність візуальних джерел, які можна використовувати на уроках історії та методика роботи з ними.

За останні десятиліття почали відбуватися певні трансформаційні зміни в освіті. Тепер перед нею ставляться нові завдання, зокрема, підготовка учня не тільки до професійної діяльності, а і взагалі до життя в усіх його проявах. Звідси і впливає актуальність компетентнісного підходу в освіті і необхідність його залучення.

Згідно з компетентнісним підходом, учні не мають бути просто носієм енциклопедичних знань, а мають бути гармонічно розвиненою особистістю, яка буде ефективно діяти у своєму

---

* © Єфремова Г. Ю.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

професійному та особистому житті, буде підготовленою до життя в соціумі та корисною суспільству. Таким чином компетентнісний підхід надає знанням прикладного характеру.

Розбудова освітнього простору на компетентнісно-орієнтованій основі зумовлена рядом причин, це:

- необхідність формування вміння вчитись протягом всього життя, а не просто накопичувати сталий багаж знань;
- зацікавленість учня в результатах навчання, позитивна налаштованість на процес навчання;
- необхідність бути затребуваним на ринку праці, конкурентоздатним;
- необхідність набути вміння інтегруватись в мінливий інформаційний світ, у якому відбувається глобалізаційні процеси.

Метою всіх новітніх перетворень в освіті є сприяння переходу від простого засвоєння учнями знань до їхньої вмотивованої діяльності щодо самостійного здобуття знань. Мета навчального закладу – підготувати людину, здатну мислити й застосовувати свої знання на практиці. Отже, основним результатом процесу навчання буде усвідомлений досвід діяльності.

Проблемою компетентнісного підходу в освіті займались А. Єрмоленко, С. Клепко, О. Пометун, Г. Фрейман, А. Хуторський та інші відомі вчені. Зокрема, О. Пометун визначає компетентність як своєрідний набір знань, умінь та навичок, які формуються в навчальному процесі. Компетентність постає як зв'язок між сьогодишньою та майбутньої діяльності учня, забезпечує здатність його діяти поза рамками навчального процесу, у реальному житті. Г. Фрейман ототожнює компетентність з поінформованістю, обізнаністю та авторитетністю або оволодінням певною компетенцією. Компетенція – це наперед задана соціальна вимога до підготовки учня. А. Єрмоленко визначає компетентність як готовність учня використовувати засвоєні знання в реальному житті для розв'язання практичних і теоретичних завдань.

Загальнопредметних компетентностей учень набуває впродовж свого навчання в усіх класах і у всіх предметах. Історія як предмет є унікальною, бо впливає на формування системи мислення, наповнює людину знаннями історичного досвіду, що дозволяє правильно оцінювати мінливі сучасні соціально-політичні процеси. Історичні дисципліни виховують і розвивають широту мислення, толерантність та громадську активність особистості [3].

Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти зазначає: «Метою освітньої галузі «Суспільствознавство», що складається з історичного та суспільствознавчого компонентів, є забезпечення розвитку учня як особистості, що керується гуманістичними нормами і цінностями, усвідомлює себе громадянином України та успішно реалізується в сучасному українському суспільстві» [1].

Завданнями освітньої галузі є:

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

- формування особистості, яка через набуті компетентності ефективно реалізується у сучасному різноманітному глобалізованому світі;
- розвиток інтелекту дитини, її здатності критично мислити, визначення нею своєї ідентичності як особистості, громадянина, члена релігійної, етнічної та локальної спільноти;
- формування в учнів почуття власної гідності, поваги до прав людини, гуманістичних традицій та дотримання правил соціально відповідальної поведінки.

Метою навчання історії, як зазначено у Держстандарті, є «формування в учнів ідентичності та почуття особистої гідності в результаті осмислення соціального та морального досвіду минулих поколінь, розуміння історії і культури України у контексті історичного процесу» [1].

На уроках історії формуються такі предметні компетентності: мовленнєва, хронологічна, інформаційна, логічна, просторова та аксіологічна. Важливу роль у цьому переліку відіграє інформаційна компетентність. Адже останнім часом відбувається просто лавиноподібне збільшення інформації у світі. За таких умов необхідно в ній добре розбиратись, відкидати непотрібне. Інформаційна компетентність означає вміння за допомогою певної техніки та технологій самостійно шукати, аналізувати і відбирати необхідну інформацію, а також критично оцінювати її достовірність та об'єктивність. У той же час, інформаційна компетентність включає в себе вміння працювати з різними джерелами інформації, опанування комп'ютерної техніки та мережі Інтернет, уміння користуватися додатковою літературою, виявляти в інформації різні точки зору, самостійно інтерпретувати історичне джерело та критично його оцінювати.

Історичне джерело – це носій історичної інформації, що виник як продукт розвитку природи й людини і відбиває той чи інший бік людської діяльності; будь-яка пам'ятка минулого, що виникла у процесі людської діяльності [4].

Вирізняють речові джерела (знаряддя праці, предмети побуту, прикраси, одяг), етнографічні (характерні особливості звичаїв, культури), лінгвістичні (мова), топографічні (назви річок, населених пунктів), усні (казки, пісні) та писемні (записи на камені, папірусі, папері). Ще одна, наймолодша група історичних джерел це фото-, фоно- і відеоджерела.

На заняттях з історії викладач застосовує найчастіше саме писемні джерела та фото-, відеодокументи. Особливу цінність мають візуальні джерела. Це зумовлено тим, що інформація, яка сприймається зором, надовго зафіксується в пам'яті. Візуальні джерела дозволяють в прямому сенсі поглянути на історію, занурюють учня в атмосферу епохи, створюють ефект присутності і, врешті-решт, роблять заняття більш цікавим і динамічним. Візуальні джерела також є більш доступними, на відміну від речових або усних.

Види візуальних історичних джерел:

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

- фотографія;
- відео-сюжет;
- карикатура;
- плакат;
- художня картина;
- портрет;
- діаграма, графік.

Візуальним джерелам донедавна приділяли мало уваги і майже не застосовували на уроках. Це пояснюється традиційною опорою на текстові джерела, підручник, а отже здобуття сталої суб'єктивної інформації без контраверсій. Також була певна недоопрацьованість використання візуальних джерел у методологічному плані і низька матеріально-технічна база навчальних закладів [2]. Але будь-яке візуальне джерело нічим не поступається текстовому, а іноді несе більше інформації про епоху, подію, особистість. Працюючи з такими видами джерел, учні не просто сприймають чийсь суб'єктивні думки, готові знання, а й самі стають дослідниками, учатьсь критично мислити і формують своє власне ставлення до історичної події.

Сучасні учні вже мислять не лінійно, а сприймають інформацію в образному вигляді (т.зв. кліпове мислення). А тому й навчальний процес має бути вибудований згідно з цими особливостями. Останнім часом відбувається комп'ютеризація освіти і з'являється більше можливостей до залучення візуального джерела на заняттях [2].

Існує певний алгоритм і схема опрацювання візуального історичного джерела. Для кожного виду має бути свій підхід.

Фотографія. Фотодокументи є найбільш масовим джерелом з-поміж усіх візуальних. З часу винайдення фотографії (1822 р.) стало можливим фіксувати на папері вигляд людей, певні історичні події. При роботі з фотографіями необхідно враховувати і те, що нерідко вони є постановочними, тобто фальсифікують інформацію. Фотографії, які містяться в підручниках і включаються до певної теми як підтвердження якогось тезису, події, часто не мають ніякого прямого відношення до неї. А тому, підбираючи фотоматеріали для уроку, викладач має ці всі моменти пам'ятати. Існує певний алгоритм аналізу цього історичного джерела і він має бути доведений до всіх учнів:

1. Що (хто) зображено(ий) на фото?
2. Що це за подія відбувається (хто ці люди, чим вони займаються)?
3. Коли був зроблений знімок і де?
4. Це природне фото чи люди спеціально позували?
5. Чи маєте ви ще якісь джерела, які підтвердили б ваші думки?

Відеофільм. Цей вид візуального джерела дозволяє учню виступити критиком, якщо це художній фільм (наскільки вдало створювачі фільму відобразили епоху, подію, чи є цей фільм висловом) і дослідником (коли використовується хроніка). Особ-

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

ливе зацікавлення в учнів викликає хроніка. Перші відеофільми були відзняті ще в кінці XIX століття, а тому таких джерел досить багато. При роботі з відеороликами в учнів мимоволі працює запам'ятовування, вони занурюються в атмосферу події, «вмикається» емпатія завдяки емоційній насиченості. Схема для аналізу відеоролика:

1. Наскільки фільм пов'язаний із темою заняття?
2. У який час відбувається подія (епоха, століття, рік)?
3. Яка це подія? (згадуються її причини, логічно прогнозуються її наслідки)
4. Чи є це історичним фактом чи вимислом?

Карикатура. При роботі з даним видом історичного джерела потрібно пам'ятати, що воно створене для висміювання когось або чогось. Надають карикатури неоднозначну інформацію, а тому робота з ними не для всіх учнів. Треба мати якусь знаннєву базу, щоб прочитати закодовану в анекдотичній формі інформацію, а не просто повеселитись. Робота з карикатурою формує логічну та інформаційну компетентності, вона дає можливість зрозуміти настрої та думки людей у певний час. Правила роботи з карикатурою:

1. Хто зображений на карикатурі? Чи впізнаєте ви цю людину?
2. Яку посаду та місце в суспільстві займала ця людина?
3. Визначте символи, які використав автор.
4. Що означає підпис на карикатурі?
5. Яке ставлення автора до персонажів та подій? Чи поділяєте ви його ставлення?
6. Які інші джерела дають інформацію про цю особу, події?

Плакат. Використовуючи плакати на уроці, потрібно нагадувати учням, що ці джерела інформації завжди створювалися для конкретної мети і на замовлення. Це так званий заідеологізований вид мистецтва, покликаний впливати на свідомість людей, викликати певні почуття і стимулювати до дії. Алгоритм роботи з плакатом:

1. Що зображено на плакаті?
2. Для кого і чого він був створений?
3. Які почуття мав викликати?
4. Наскільки дієвим він був у той час?
5. Які думки він викликає у вас?

Художня картина. Це специфічне історичне джерело, яке можна використовувати на заняттях із метою встановити міжпредметні зв'язки, долучити учнів до культурної спадщини. Картини дають змогу оцінити вбрання та житло людей, їх зброю або навіть тактику бою. Схема аналізу:

1. Як називається ця картина? Хто її автор?
2. До якої країни та епохи відноситься зображення?
3. Чи виконав автор цей твір на замовлення?
4. Наскільки картина відповідає історичним реаліям? Що є домислом художника?

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

5. Як вплинула на ваші історичні уявлення ця картина?

Портрет. Для збагачення уявлень про особу, коли є спогади сучасників, але немає фото, може суттєво допомогти художній портрет. Він дає змогу проаналізувати зовнішність, одяг та навіть характер людини. Алгоритм роботи з портретом:

1. Чи впізнаєте ви цю особу? Згадайте ім'я та посаду.

2. Опишіть зовнішність людини. Чи співпадає з текстовим описом її сучасника?

3. Проаналізуйте одяг, нагороди, інтер'єр.

4. Який характер у цієї людини? По чому це видно? Як характер вплинув на її діяльність.

Діаграма і графік. Ці історичні джерела дають змогу сформувати уявлення про економічні показники, чи є країна аграрною чи індустріальною, ефективність промислових об'єктів в країні, роль і місце колоній в економіці імперій і т.д. Аналізуючи таке джерело учні самі роблять певні висновки, а не просто зчитують інформацію з підручника, можуть зробити висновки і прогнози щодо майбутнього країни.

Щоб мати позитивні результати від використання візуальних джерел на уроці, потрібно ретельно планувати роботу з ними. Доцільно використовувати на уроці не більше ніж 3-4 джерела, щоб учні не втрачали уваги і були націлені на результативну діяльність. Візуальні джерела можуть використовуватись у творчому завданні, коли через них пізнається історична дійсність і формуються уявлення про історичну подію, також їх можна подавати для закріплення матеріалу, вже після розповіді вчителя та прочитання документальних джерел [3].

Візуальні джерела можна використовувати у такі способи:

– окреме опрацювання одного джерела;

– робота з парєю джерел з однієї теми (якщо несуть протилежну інформацію, доповнюють одне одного, або порівнюються);

– опрацювання групи джерел для створення хронологічного ланцюга або встановлення причинно-наслідкових зв'язків;

– одночасне використання текстових, графічних та відео джерел для повноти розкриття теми.

Методика використання візуальних джерел потребує певних зусиль викладача та змін у навчальному процесі. Зокрема, доведеться використовувати комп'ютерну техніку, якої досі не вистачає у навчальних закладах, та опанувати нові технології. Доцільно залучати учнів до пошуку інформації з певної теми. У такому разі візуальним джерелом може виступити учнівська комп'ютеризована презентація.

Отже, оскільки у XXI столітті відбувається бурхливий розвиток інформаційного суспільства, де зовсім по-іншому розглядає роль освіти в житті людини, на передній план виходить нова компетентнісна парадигма освіти. Для формування інформаційної компетентності доцільно використовувати й візуальні джерела інформації на уроках. Їх використання має певну

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

специфіку і труднощі. Водночас саме вони роблять урок більш цікавим та стимулюють пізнавальну діяльність учнів. На уроках учні вчать мислити, узагальнювати, застосовувати знання на практиці та робити висновки. Саме робота з візуальними джерелами вчить учнів критично мислити, самостійно інтерпретувати історичні джерела, робити аналітичні прогнози, відстоювати свою думку, працювати у творчому колективі, набувати культури дискусії, усвідомлювати особисту відповідальність і громадянський обов'язок.

Література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>
2. Ермоленко А. Роль візуальних джерел інформації у формуванні інформаційної компетентності учнів на уроках історії // Історія та суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2015. – №6. – С.20-25.
3. Пометун О. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті // Історія в школах України. – 2007. – №6. – С.3-12.
4. Поняття історичного джерела [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/20080215/istoriya/ponyattya_istorichnogo_dzherela

Зінченко С. М. *

ВИКОРИСТАННЯ ОПОРНИХ СХЕМ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЧИСЛІВНИКІВ ТА ЧАСОВИХ ФОРМ ДІЄСЛІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті йдеться мова про переваги впровадження мнемотехнік, зокрема про те, як оптимізувати навчальний процес, використовуючи схеми під час вивчення числівників та часових форм дієслів на уроках англійської мови. Подано матеріали з історії мнемотехніки та оригінальні схеми, що значно скорочують час на пояснення матеріалу.

Швидкі зміни в соціально-економічному житті суспільства, зростання обсягів інформації обумовлюють підвищення вимог до якості знань випускника, що змушує вчителів та науковців шукати оптимальні шляхи ефективної передачі знань та формування відповідних навичок.

У проєкті Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки серед стратегічних напрямів розвитку освіти визначено такі:

- створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, форм та засобів здобування освіти;
- забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя;
- розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі.

---

* © Зінченко С. М.